

ΦΑΚΕΛΟΣ Νο 01.6
Απρίλιος 2014

Επιδράσεις εισροών ΑΞΕ στις χώρες υποδοχής

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΑ ΚΟΤΤΑΡΙΔΗ

Επίκουρος Καθηγήτρια, Τμήμα Οικονομικής Επιστήμης,
Πανεπιστήμιο Πειραιώς

Copyright © 2014
Ελληνικό Ίδρυμα Ευρωπαϊκής & Εξωτερικής Πολιτικής (ΕΛΙΑΜΕΠ)
Λεωφ. Βασιλ. Σοφίας 49, 106 76 Αθήνα
Τηλ.: +30 210 7257 110 | Fax: +30 210 7257 114 | www.eliamep.gr | eliamep@eliamep.gr
ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΡΙΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΡΙΣΗ | www.crisisobs.gr | e-mail info@crisisobs.gr, crisisobservatory@eliamep.gr
All Rights Reserved

Επιδράσεις εκροών ΑΞΕ στις χώρες υποδοχής

Κωνσταντίνα Κοτταρίδη

Επίκουρος Καθηγήτρια, Τμήμα Οικονομικής Επιστήμης, Πανεπιστήμιο Πειραιώς

Το ΕΛΙΑΜΕΠ δεν υιοθετεί ως ίδρυμα πολιτικές θέσεις. Καταβάλλει μάλιστα προσπάθεια να παρουσιάζονται στα πλαίσια των εκδηλώσεών του και στο μέτρο του δυνατού όλες οι υπάρχουσες απόψεις. Υπό το πρίσμα αυτό, οι αναλύσεις και οι γνώμες που δημοσιεύονται στις σειρές του θα πρέπει να αποδίδονται αποκλειστικά στους συγγραφείς και να μην θεωρείται ότι αντιπροσωπεύουν απαραίτητα τις απόψεις του Ιδρύματος.

Επιδράσεις εκροών ΑΞΕ στις χώρες υποδοχής

Πολλή συζήτηση και αντιπαραθέσεις έχουν υπάρξει σχετικά με τα αποτελέσματα των εισροών ΑΞΕ στις χώρες υποδοχής. Είναι γνωστό ότι πολλές χώρες, ανάμεσα σε αυτές και η Ελλάδα, κράτησαν επιφυλακτική στάση απέναντι στις ξένες επενδύσεις για πολλά χρόνια.

Στο παρόν κεφάλαιο θα εξεταστούν οι επιδράσεις που ενέχουν οι ΑΞΕ για τις χώρες υποδοχής, όπως αυτές έχουν διατυπωθεί από τις διάφορες θεωρίες και αποδεικνύονται από τα εμπειρικά μέχρι σήμερα δεδομένα.

ΑΞΕ και οικονομική ανάπτυξη (ή μεγέθυνση)¹

Σε όλα τα υποδείγματα οικονομικής ανάπτυξης και μεγέθυνσης οι ΑΞΕ μπορούν να θεωρηθούν σημαντικές για την ανάπτυξη (ή μεγέθυνση) μιας οικονομίας. Ο προφανής λόγος είναι ότι συνιστούν μεταφορά κεφαλαίου για ανάληψη επενδυτικής δραστηριότητας. Το κεφάλαιο ως γνωστόν, αποτελεί σημαντικό παραγωγικό συντελεστή μίας οικονομίας μαζί με την εργασία, επομένως αύξηση του κεφαλαίου συνιστά εξ' ορισμού και αύξηση του παραγόμενου προϊόντος. Το παραπάνω είναι ακόμα πιο σημαντικό στις οικονομίες με μικρότερο κεφάλαιο, καθώς η εισροή επενδυτικών κεφαλαίων οδηγεί σε αύξηση της απασχόλησης και της παραγωγικότητας της εργασίας.

¹ Ο όρος ανάπτυξη αναφέρεται σε αναπτυσσόμενες χώρες ενώ ο όρος μεγέθυνση αφορά σε ήδη αναπτυγμένες οικονομίες.

Εκτός ωστόσο της προφανούς επίδρασης των ΑΕΕ μέσω της μεταφοράς κεφαλαίων, αυτές κατέχουν τη δική τους ιδιαίτερη θέση στις ενδογενείς θεωρίες οικονομικής ανάπτυξης και μεγέθυνσης. Τα υποδείγματα ενδογενούς οικονομικής μεγέθυνσης επιτρέπουν τη δυνατότητα αυξανόμενων ρυθμών ανάπτυξης μέσω της αλληλεπίδρασης διάφορων παραγόντων, οι οποίοι δημιουργούν σταθερές ακόμα και αύξουσες αποδόσεις στην παραγωγή σε αντίθεση με τη νεοκλασική θεωρία, η οποία προβλέπει φθίνουσες αποδόσεις των παραδοσιακών παραγωγικών συντελεστών εργασία και κεφαλαίου.

Στο πλαίσιο των ενδογενών υποδειγμάτων οικονομικής ανάπτυξης οι επενδύσεις (συμπεριλαμβανομένων και των ΑΕΕ) επηρεάζουν το ρυθμό ανάπτυξης μέσω είτε της παραγωγής και διάχυσης της τεχνολογίας (με τη μορφή της Έρευνας και Ανάπτυξης), είτε της βελτίωσης του ανθρώπινου κεφαλαίου. Αυτό συντελείται μέσω της δυνατότητας ανάπτυξης οικονομιών κλίμακας που προκύπτουν από τη διάχυση της γνώσης. Αυτή η γνώση μπορεί να περιλαμβάνει διάφορες εκφάνσεις της παραγωγικής δραστηριότητας όπως:

1. Οργανωτικές δομές
2. Διοικητικές δεξιότητες και ικανότητες
3. Ικανότητες μάρκετινγκ
4. Εξειδίκευση προσωπικού
5. Καινοτομίες

Ταυτόχρονα, η πολυεθνική επιχείρηση η οποία πραγματοποιεί την επένδυση είναι δυνατό να συνεργαστεί με ποικίλους τρόπους με εγχώριες επιχειρήσεις, επομένως να ωφελήσει την εγχώρια οικονομία μέσω:

1. Κοινοπραξιών
2. Τεχνικών και τεχνολογικών συνδέσεων

3. Συμφωνίες με προμηθευτές, διανομείς κτλ.

Είναι γενικά παραδεκτό ότι οι πολυεθνικές επιχειρήσεις πραγματοποιούν υψηλές δαπάνες Έρευνας και Ανάπτυξης. Υπό αυτή την έννοια η εγχώρια οικονομία μπορεί να λάβει τις βελτιώσεις απευθείας μέσω των θυγατρικών των πολυεθνικών επιχειρήσεων, ή έμμεσα μέσω των συναλλαγών των εγχώριων επιχειρήσεων με αυτές. Ο αντίκτυπος της διάδοσης της τεχνολογίας μπορεί να γίνει αντιληπτός μέσω της αυξημένης παραγωγικότητας, της αναμόρφωσης των βιομηχανικών υποδομών, την αύξηση της δαπάνης για Έρευνα και Ανάπτυξη, τη βελτίωση των υποδομών που χρησιμοποιούνται για εξαγωγές και εισαγωγές, καθώς και την αναμόρφωση της βάσης του ανθρώπινου κεφαλαίου.

Διάφορα κανάλια που προβλέπει η σχετική βιβλιογραφία μέσω των οποίων μπορούν οι ΑΕΕ να επιδράσουν στην οικονομική ανάπτυξη (μεγέθυνση) μέσω των εξωτερικοτήτων που μπορούν να παράξουν είναι χαρακτηριστικά τα παρακάτω:

1. Όσο μεγαλύτερο είναι το περιεχόμενο της προστιθέμενης αξίας των ΑΕΕ, τόσο μεγαλύτερη η επίδρασή τους καθώς διαχέεται η τεχνολογία τους και οι ανώτερες οργανωσιακές τους ικανότητες προς όφελος της εγχώριας παραγωγής.

2. Οι προηγμένες τεχνολογίες και οργανωτικές δεξιότητες των πολυεθνικών επιχειρήσεων ωφελούν τις εγχώριες επιχειρήσεις μέσω της μάθησης - από - παρακολούθηση (learning by watching) που προκύπτει από την αλληλεπίδραση αυτών.

3. Οι πολυεθνικές επιχειρήσεις συντελούν στην ανάπτυξη του ανθρώπινου κεφαλαίου στη χώρα υποδοχής καθώς προβαίνουν σε διαρκή προγράμματα κατάρτισης προς τους εργαζομένους τους. Επίσης, μέσω της αλληλεπίδρασης των εργαζομένων της πολυεθνικής με τοπικούς προμηθευτές, συμβαλλόμενους και πελάτες με τους οποίους συνεργάζονται, συμβάλλουν ουσιαστικά στην αναβάθμιση του ανθρώπινου κεφαλαίου στην εγχώρια οικονομία.

Οι εμπειρικές μελέτες δε δίνουν σαφή ένδειξη για τη σχέση μεταξύ των ΑΕΕ και της οικονομικής ανάπτυξης (ή μεγέθυνσης) στη χώρα υποδοχής. Ένας βασικός λόγος είναι το γεγονός ότι είναι πολύ δύσκολο να ποσοτικοποιηθούν όλες οι επιδράσεις των ΑΕΕ όπως αυτές που συζητήθηκαν παραπάνω. Ωστόσο, υπάρχει ένας αριθμός εργασιών ο οποίος προβλέπει θετική σχέση. Ενδεικτικά αναφέρονται τα παρακάτω:

1. Θετική σύνδεση παραγωγικότητας - ΑΕΕ.
2. Ποιοτική βελτίωση της διαδικασίας συσσώρευσης κεφαλαίου λόγω της εισροής ΑΕΕ.
3. Θετικός ρόλος των ΑΕΕ στη διαδικασία διάχυσης της τεχνολογίας και επομένως στην ανάπτυξη.
4. Η αλληλεπίδραση των ΑΕΕ με το ανθρώπινο κεφάλαιο της εγχώριας οικονομίας είναι θετική.
5. Μεγαλύτερη επίδραση των ΑΕΕ στη μεγέθυνση της οικονομίας σε σχέση με τις εγχώριες επενδύσεις.

Στην προσπάθεια ανεύρεσης της σχέσης ανάμεσα στις ΑΕΕ και την οικονομική ανάπτυξη (ή μεγέθυνση) υπάρχει ένα τμήμα της βιβλιογραφίας που ισχυρίζεται ότι οι ΑΕΕ ωφελούν μια χώρα αν εκείνη διαθέτει ένα ελάχιστο επίπεδο απορροφητικής ικανότητας, δηλαδή δεξιότητες, οι οποίες να της επιτρέπουν να αντιληφθεί και να υιοθετήσει τις ανώτερες ικανότητες και μεθόδους των πολυεθνικών επιχειρήσεων. Ιδιαίτερα γίνεται λόγος για ένα ελάχιστο επίπεδο ανθρώπινου κεφαλαίου, το οποίο πρέπει να διαθέτει η χώρα υποδοχής προκειμένου να επωφεληθεί από τη δραστηριότητα των πολυεθνικών επιχειρήσεων. Ιδιαίτερη μνεία στην εν λόγω βιβλιογραφία γίνεται στις αναπτυσσόμενες χώρες και τις οικονομίες σε μετάβαση προς το καπιταλιστικό σύστημα.

Επιδράσεις στο ισοζύγιο εξωτερικών συναλλαγών

Οι εισροές ΑΕΕ αφορούν στην πραγματικότητα σε εισροές κεφαλαίου σε μία χώρα και επομένως, έχει θετική επίδραση στο ισοζύγιο εξωτερικών συναλλαγών. Βέβαια, οι ΑΕΕ αφορούν και σε επαναπατρισμό κερδών, πληρωμές δικαιωμάτων (royalties), πληρωμές για αγορά ενδιάμεσων αγαθών και υπηρεσιών από τη μητρική, δανεισμό από και προς τη μητρική κτλ. Τα παραπάνω, (εκτός του δανεισμού από τη μητρική επιχείρηση) επιδρούν αρνητικά στο ισοζύγιο εξωτερικών συναλλαγών καθώς πρόκειται για κεφάλαια που επιστρέφουν πίσω στη χώρα προέλευσης.

Ανάλογα με τον τύπο των ΑΕΕ υπάρχει διαφορετική επίπτωση στο εμπορικό ισοζύγιο της χώρας υποδοχής. Για παράδειγμα, εάν πρόκειται για ΑΕΕ εκμετάλλευσης φυσικών πόρων, τότε προκύπτει αύξηση του διεθνούς εμπορίου καθώς από τη μία η θυγατρική εξάγει πίσω στη μητρική τις πρώτες ύλες και αφετέρου εισάγει ενδιάμεσες και συμπληρωματικές εισροές από αυτή. Όσον αφορά στις ΑΕΕ εκμετάλλευσης αγορών, αυτό σημαίνει ότι το προϊόν πλέον δεν εξάγεται προς τη χώρα υποδοχής αλλά παράγεται εγχωρίως για την ικανοποίηση των αναγκών αυτής της αγοράς. Κατά συνέπεια μειώνονται οι εισαγωγές της χώρας υποδοχής. Ωστόσο, συνήθως για την παραγωγή των τελικών προϊόντων και υπηρεσιών χρειάζονται ενδιάμεσα αγαθά τα οποία διαθέτει η μητρική και έτσι προκύπτουν εισαγωγές αυτών. Το τελικό αποτέλεσμα δεν είναι σαφές. Επίσης διακρίνονται οι ΑΕΕ εξαγωγικού τύπου, οι οποίες στην πραγματικότητα λαμβάνουν χώρα προκειμένου να αξιοποιηθούν ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα της χώρας υποδοχής ώστε να εξάγουν τελικά τα προϊόντα ή τις υπηρεσίες τους σε ξένες αγορές. Έτσι από τη μία πλευρά καταγράφονται αυξημένες εξαγωγές αλλά από την άλλη καταγράφονται και αυξημένες εισαγωγές ενδιάμεσων αγαθών από τη χώρα προέλευσης. Τέλος, υπάρχουν οι ΑΕΕ ορθολογικού τύπου που συνήθως πρόκειται για καθετοποιημένες επιχειρήσεις οι οποίες εγκαθιστούν διαφορετικά στάδια της παραγωγής σε διαφορετικές χώρες υποδοχής προκειμένου να εξοικονομήσουν κόστος. Σε αυτή την περίπτωση υπάρχουν εισαγωγές από το προηγούμενο στάδιο της παραγωγής και εξαγωγές προς το επόμενο στάδιο παραγωγής. Είναι δυνατό όμως να πρόκειται για οριζόντιες επιχειρήσεις ορθολογικού τύπου, δηλαδή θυγατρικές οι οποίες παράγουν ένα τύπο προϊόντος σύμφωνα με τα συγκριτικά πλεονεκτήματα της χώρας υποδοχής. Σε αυτή την περίπτωση και

πάλι διακρίνονται εισαγωγές από άλλους τύπους προϊόντων και εξαγωγές του τύπου που παράγεται εγχωρίως.

Σε κάθε περίπτωση, το τελικό αποτέλεσμα δεν είναι ξεκάθαρο. Γενικά ωστόσο μπορεί να υποστηριχθεί ότι όσο μεγαλύτερη είναι η προστιθέμενη αξία της παραγωγής μιας θυγατρικής τόσο πιθανότερο είναι οι θετικές επιπτώσεις και υπερκαλύπτουν τις αρνητικές στο ισοζύγιο πληρωμών.

Επιδράσεις στη δομή της αγοράς και τον ανταγωνισμό

Δεδομένων των πλεονεκτημάτων που διαθέτουν οι πολυεθνικές επιχειρήσεις, είναι σαφές ότι επιδρούν στην εγχώρια αγορά και τον ανταγωνισμό. Πιο συγκεκριμένα, οι επιδράσεις αυτές αφορούν σε:

Κόστος κεφαλαίου: Οι πολυεθνικές επιχειρήσεις διαθέτουν μεγαλύτερη ποσότητα κεφαλαίων και καλύτερη πρόσβαση στην αγορά κεφαλαίου και χρήματος. Αυτό τις καθιστά σε πλεονεκτικότερη θέση σε σχέση με τις εγχώριες επιχειρήσεις οι οποίες ως επί το πλείστον είναι πολύ μικρότερες σε μέγεθος.

Οικονομίες κλίμακας: Οι πολυεθνικές επιχειρήσεις λόγω του μεγέθους τους και της αφθονίας των οικονομικών πόρων που διαθέτουν μπορούν πολύ ευκολότερα από τις εγχώριες να πραγματοποιήσουν οικονομίες κλίμακας, δηλαδή να αυξάνουν την παραγωγή τους χωρίς αντίστοιχη αύξηση του κόστους τους. Αυτό εκ των πραγμάτων οδηγεί σε συγκέντρωση της παραγωγής στην εν λόγω οικονομία καθώς περιορίζει τον αριθμό των επιχειρήσεων που μπορούν να ανταγωνιστούν σε αυτό το χαμηλότερο κόστος.

Διαφήμιση: Η διαφήμιση δίνει τη δυνατότητα αύξησης του μεριδίου μίας αγοράς και κατά συνέπεια τη δημιουργία οικονομιών κλίμακας. Οι πολυεθνικές επιχειρήσεις είναι σε θέση να προβαίνουν σε δαπανηρές διαφημιστικές εκστρατείες οι οποίες δεν μπορούν να ακολουθηθούν από τις εγχώριες επιχειρήσεις.

Εν κατακλείδι

Η βιβλιογραφία είναι πλούσια όσον αφορά στις επιδράσεις των ΑΕΕ και τη λειτουργία των πολυεθνικών επιχειρήσεων στις χώρες υποδοχής. Ο σκεπτικισμός που υπήρχε στα πρώιμα χρόνια της εμφάνισης των ΑΕΕ σχετιζόταν κυρίως με το γεγονός ότι οι πολυεθνικές επιχειρήσεις με τα πλεονεκτήματα που διαθέτουν (πρόσβαση σε πόρους, οικονομίες κλίμακας, κτλ) μπορούν να εκτοπίσουν τις εγχώριες επιχειρήσεις από την αγορά.

Το γεγονός ωστόσο ότι όλα τα κράτη αναπτύσσουν πολιτικές προσέλκυσης άμεσων ξένων επενδύσεων καταμαρτυρά μάλλον την επικράτηση των θετικών αποτελεσμάτων έναντι των πιθανών αρνητικών.

Το Παρατηρητήριο για την Κρίση

Στο πλαίσιο της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα, της σημαντικότερης στην μεταπολεμική της ιστορία, αλλά και της ευρωπαϊκής κρίσης χρέους, η ανάγκη δημιουργίας μιας πρωτοβουλίας για την σοβαρή και τεκμηριωμένη καταγραφή, μελέτη και ανάλυση τόσο της ελληνικής, όσο και της ευρύτερης ευρωπαϊκής κρίσης καθίσταται επιτακτική.

Την ανάγκη αυτή φιλοδοξεί να ικανοποιήσει το Παρατηρητήριο για την Κρίση. Το Παρατηρητήριο για την Κρίση είναι μια πρωτοβουλία του Ελληνικού Ιδρύματος για την Ευρωπαϊκή και Εξωτερική Πολιτική (ΕΛΙΑΜΕΠ) και λειτουργεί με την υποστήριξη του Ιδρύματος Σταύρος Νιάρχος.

Βασικός στόχος του Παρατηρητηρίου είναι να καταστεί κεντρικός κόμβος ενημέρωσης, έρευνας και διαλόγου για την ελληνική και την ευρωπαϊκή κρίση. Γνώμονας του είναι η σοβαρή και νηφάλια παρουσίαση έρευνας, παρεμβάσεων και πληροφοριών στην βάση τεκμηριωμένων επιχειρημάτων και στοιχείων, φιλοδοξώντας να συμβάλλει στην σταδιακή αναβάθμιση του επιπέδου του δημόσιου διαλόγου γύρω από την κρίση. Για την επίτευξη του στόχου αυτού, το Παρατηρητήριο για την Κρίση οργανώνει την δράση στην βάση τριών βασικών πυλώνων:

- ο Την παροχή εκπαιδευτικού υλικού με στόχο την αναβάθμιση της ικανότητας του μέσου πολίτη, ο οποίος δεν διαθέτει ειδικές οικονομικές γνώσεις, να κατανοήσει βασικές πτυχές της κρίσης.
- ο Την παροχή σοβαρής, τεκμηριωμένης και κατά το δυνατό, ευρείας, όσον αφορά την θεματολογία αλλά και τις διαφορετικές πολιτικές προσεγγίσεις, πληροφόρησης για την κρίση.
- ο Την παρέμβαση στον δημόσιο διάλογο, τόσο μέσω της δημιουργίας ενός βήματος για την ελεύθερη διατύπωση διαφορετικών γνώμων και προτάσεων πολιτικής, όσο και με την παραγωγή και διάθεση στην δημόσια σφαίρα νέας, πρωτογενούς έρευνας γύρω από την κρίση.

Η ομάδα του Παρατηρητηρίου για την Κρίση

Υπεύθυνος του Παρατηρητηρίου

- Δημήτρης Κατσίκας, Λέκτορας, Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Δημόσιας Διοίκησης, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών [Διεθνής και Ευρωπαϊκή Πολιτική Οικονομία]

Μεταδιδακτορικός Ερευνητής

- Κυριάκος Φιλίνης, Διδάκτορας Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών [Πολιτική Οικονομία]

Επιστημονικός Συνεργάτης

- Μαριάνθη Αναστασάτου, Οικονομολόγος, Επιστημονική Συνεργάτιδα, Συμβούλιο Οικονομικών Εμπειρογνομώνων [Μακροοικονομικά, Οικονομική Μεγέθυνση, Ανταγωνισμός, Διεθνές Εμπόριο]
- Χριστίνα Βασιλάκη, Δημοσιογράφος με έδρα τις Βρυξέλλες [Οικονομία, Μεταναστευτική Πολιτική, Κοινωνική Πολιτική, Πολιτική Απασχόλησης]

Ειδικός Σύμβουλος

- Νίκος Κουτσιαράς, Επίκουρος Καθηγητής, Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Δημόσιας Διοίκησης, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, [Ευρωπαϊκή ολοκλήρωση, Απασχόληση και Πολιτική αγοράς εργασίας, Κοινωνική Πολιτική, ΟΝΕ και Μακροοικονομική Πολιτική]

Μεταφραστής – Υπεύθυνος Διαχείρισης Ιστοσελίδας

- Άγγελος Ζήκος, Απόφοιτος Ιονίου Πανεπιστημίου, Τμήμα Ξένων Γλωσσών, Μετάφρασης και Διερμηνείας, Κάτοχος μεταπτυχιακού διπλώματος «Ευρωπαϊκές & Διεθνείς Σπουδές, Πανεπιστήμιο Αθηνών.

ΕΛΙΑΜΕΠ
ΕΛΙΑΜΕΠ

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ & ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ
HELLENIC FOUNDATION FOR EUROPEAN & FOREIGN POLICY

ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΡΙΟ
ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΡΙΣΗ